

Meziválečná žurnalistika, stranický tisk, koncerny

Termín publicistika mezi dvěma světovými válkami v sobě zahrnuje mnoho variant.

Záleží na preferencích stejně jako na znalostech autorů a jejich produkce. S tímto vědomím se pusíme do členění meziválečné publicistiky v regionu, který bychom se současnými znalostmi nazvali Česko nebo Česká republika; přičemž předpokládejme, že poučený čtenář ví, že půjde o osobitý přínos dále uvedených tvůrců, o jejich vklad do žánrů, které nazýváme publicistické. Publicistiku v tomto kontextu definujeme jako tvorbu obsahující stanovisko, názor, neotřelý pohled, subjektivní přístup jak v kompozici, tak v jazyce. Publicista se nevyhýbá ani emocím. Z dnešního pohledu je zajímavé vědět, že publicisté procházeli různými periodiky, jejich jména tak najdeme v mnoha, někdy i konkurenčních listech. Přispíval-li někdo například do *Lidových novin*, neznamenalo to, že mu byly jiné redakce uzavřeny.

Meziválečná žurnalistika byla rozsáhlá i obsáhlá, a tak se nebudeme zabývat náklady a počty titulů, kterých bylo mnoho, ale někdy měly jen omezený okruh čtenářů a také omezený čas vycházení. Zmíníme se pouze o základních periodikách a v nich zařazovaných důležitých publicistických žánrech; podrobné údaje o jednotlivých titulech a nákladech lze dohledat v různých statistikách a dějinách prvorepublikového tisku, například v publikacích autorů Končelíka, Večeří a Orsága nebo Bednaříka, Jiráka a Köpplové.⁷

Naše meziválečná žurnalistika, na rozdíl od zahraničních titulů, byla silně spjata s politickými stranami. Tento vztah byl založen už za Rakouska-Uherska a pokračoval po roce 1918. Politické strany sice nemohly noviny a časopisy vlastnit, nicméně bylo možné se dovědět, které strany je list orgánem, například pod hlavičkou

⁷ KONČELÍK, Jakub, VEČEŘA, Pavel a ORSÁG, Petr. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010. BEDNAŘÍK, Petr, JIRÁK, Jan a KÖPPLOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011. KÖPPLOVÁ, Barbara a kol. *Dějiny českých médií v datech: rozhlas, televize, mediální právo*. Praha: Karolinum, 2003.

Titulní list deníku *České slovo* (knihovna FSV UK)

Titulní list deníku *A-Zet* (knihovna FSV UK)

periodika. Praxe postupně vedla k tomu, že se tituly shromažďovaly v koncernech, které tiskly jak orgány politické – což byly většinou raníky – tak večerníky, kde se více hledělo na pestřejší skladbu. Koncerny vydávaly také takzvané hlavičkové listy, kdy se název odlišoval, ale obsah býval totožný, někdy s drobnými krajovými nuancemi. Tiskly také časopisy určené různým skupinám čtenářů (například ženám, mládeži, dětem).

Čs. strana národně socialistická název prošel několika podobami – Česká strana národně sociální, Československá strana socialistická, Československá strana socialistická až po Čs. strana národně socialistická) měla oporu v akciové společnosti **Melantrich**, největším novinářském koncernu první republiky, se sídlem na pražském Václavském náměstí (tento dům sehrál svou roli i v listopadu roku 1989). Melantrich vydával deníky *České slovo* a *Večerní České slovo*, které i podle pamětníků mělo dobré zpravodajství a zavedlo také pod vlivem zahraničních vzorů pravidelné zpravodajství sportovní, které umístilo na poslední stranu. Tuto tradici můžeme zaznamenat u řady současných listů i dnes.

Mezi další deníky patřily například *A-Zet* a *Telegraf*. Všechna tato periodika měla početné krajské mutace (tedy zpravodajství doplněné o informace z regionů). Vedle toho vydával koncern například ilustrovaný povídkový časopis *Ahoj na neděli*, určený mládeži, obrázkové časopisy *Pražský ilustrovaný zpravodaj* nebo *Hvězdu*. Pro ženy byla určena *Eva* (s podtitulem *Moderní ženy*, který se později změnil na *Vzdělané ženy*). Koncern vydával i módní časopis *Vkus* nebo periodikum *Rozruch*, zaměřené na romány. Tato románová produkce obecně nebyla příliš hodnotná. Někdy se jednalo o překlady, jindy se čeští autoři skrývali pod různými cizojazyčně znějícími jmény. Podobné to bylo i v *Rodokapsu*, píšeme o něm dále. Z dnešního pohledu mezi zajímavé tituly patřil čtrnáctideník *Slovo a slovesnost*. Když získal Melantrich nakladatelskou koncesi, začal vydávat také knihy určené inteligentním příjemcům. Některé z edic redigovali autoři zvučných jmen, jako byli František Xaver Šalda, Bohumil Mathesius, Jindřich Vodák nebo František Langer.

Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu (označovaná jako agrárníci) měla zázemí v tiskařských a nakladatelských podnicích **Novina**. Jejich ústředním orgánem byl raník *Venkov*, večerník měl příznačný název *Večer*. Na obyvatele menších aglomerací cílil *Lidový deník*. Také agrárníci vydávali velké množství týdeníků, měsíčníků nebo čtvrtletníků. Pozoruhodné názvy nesly brněnský čtrnáctideník *Česká selka* a revue *Brázda*, založená roku 1920. Mimochodem nakladatelství *Brázda*, zaměřené na knihy o zemědělství, lesnictví, veterinářství a potravinářství, hobby literaturu pro zahrádkáře, chovatele, rybáře a zájemce o přírodu, se pokusilo po roce 1990 o obnovení.

Koncern **Pražská akciová tiskárna**, který měl blízko k **Čs. národní demokracii**, tiskl *Národní listy* s večerníkem *Národ*. V meziválečném období *Národní listy* ztratily postavení vůdčího deníku, které známe z 19. století, ale stále s nimi spolupracovali uznávaní autoři, například Jan Herben, Jaroslav Durych, Arne Novák, těsně po první světové válce také Milena Jesenská.

Československá akciová tiskárna a Spolek pro vydávání katolického tisku souzněly s **Čs. stranou lidovou**. Mezi jejich produkci patřil deník *Lidové listy* a *Pražský večerník* a řada dalších titulů, včetně zmiňovaného *Rodokapsu*, což byla zkratka románů do kapsy. Tradici si dodnes udrželo nakladatelství Vyšehrad.

Pověstný byl koncern **Tempo** Jiřího Stříbrného. Koncern vydával *Pondělní list* (pondělní vydání *Poledního listu*), *Večerní list*, *Polední list*, týdeník *Nedělní list* a *Expres*, který byl tištěn na růžovém papíře. O produkci koncernu Tempo se mluví jako o listech bulvárních. Přinášely informace o vraždách, různých tragédiích, takzvaném

Titulní list raníku *Venkov*
(knihovna FSV UK)

Titulní list večerního vydání *Národních listů*
(knihovna FSV UK)

společenském životě, sexu, hojnou inzercí i soutěže. Ženám byl určen týdeník *Večery pod lampou* s romány typu „jak chudé děvče ke štěstí přišlo“.

Sociálně demokratické *Právo lidu* a *Večerní Právo lidu* mělo své sídlo v **Lidovém domě**, kde i po rozkolu ve straně zůstalo. List Československé sociálně demokratické strany (levice), posléze od září 1920 s názvem *Rudé právo*, vycházel v tiskárně **Grafie**. Od roku 1927 pak v Karlíně, kde kromě tiskárny sídlil i sekretariát KSČ a redaktoři.

Komunistická strana Československa měla vedle *Rudého práva* a *Rudého večerníku* také celou řadu dalších listů, například *Svobodu*, *Rovnost* a *Dělnický deník*. Některé vycházely jako už zmíněné hlavičkové. Na ženy se zaměřovala *Rozsévačka* (původní název byl s krátkým e, ale brzo se titul začal psát dlouze *Rozsévačka*), pro děti vycházel *Kohoutek*. Pro teoretické otázky byly určeny *Agitátor*, *Bolševik*, *Komunista* nebo *Komunistická revue*. KSČ obhospodařovala i své nakladatelství. Když bylo *Rudé právo* zastaveno, typografové začali vydávat takzvaný svépomocný list *Haló noviny*, kam psali pod pseudonymy redaktoři *Rudého práva*. Jako levicový časopis je také

LIDOVÉ LISTY

Ročník XV, Číslo 106. Ve středu 29. dubna 1936. 30. letiště.

První světový zánovním zasedání světových lidí!

Spravedlnost pro všechny!

Německý novotivism.

Král Fuad zemřel

Nástupcem egyptského trůnu králův syn, princ Farouk.

Sněmovna projednává branný zákon.

Nedělního ráno po ústavní listině.

Francouzské strany se soustředí k ústavní volbě.

Amaléská fotografie a M. monstografio.

Titulní list deníku Lidové listy (knihovna FSV UK)

58. Ročník B. 2.

VEČERY POD LAMPŮU

JAR ANDREIS

JARNA BARALOVÁ

Hlavní výhra nevěsta

TEŠKO

ŽENA A JEJÍ SVY

DIVADLO-FILM-SPORT

MÁŠOVNA - POPTIVY

ROMOR-KUCHVÍ

Titulní list týdeníku Večery pod lampou (archiv Barbory Osvaldové)

Titulní list deníku Národní politika (knihovna FSV UK)

Dnes v listě:

Dr. Kláška pražským primátorem.
Obasování proti hladu.
Stádnícký dopis.
Až 100 lidí umírá denně v Madridě.
Amaléská fotografie a M. monstografio.

V Praze v pátek 17. března 1939.

NÁRODNÍ POLITIKA

Vydání pro Prahu.

50 hal.

Zastupí města Prahy v Výběr a říšského kancléře.
Prohlášení českého národního výboru.
Větš a politické výstavy ohrožený požárem.
Ljaska a jeho vztěh.

Ročník LVII. Číslo 76. D. Redakce a administrace: Praha II, Vláckův nám. 11. O výtiskůch předplatitelských a jednáních prodáváči a kadeřníci: Praha II, Vláckův nám. 11. Číslo 11. K. Redakce: Dr. H. H. 211-21, 212-22. Sportovní redakce: 211-24. Hlasatelé se souvisejí. Telefon: 393-51.

Protektorát Velkoněmecké říše nad územím Čech a Moravy

Čředně se oznamuje:

Váček podepsal věčera na Hradě pražském tento výnos o Protektorátu Čechy a Morava:

Po tisíc let náležely k životnímu prostoru německého národa česko-moravské země. Nášli i neroruz výtřby je světovali a jejich starého historického okolí a posléze jejich zapojením do uměleho útvaru Česko-Slovenska vytvořily ohnisko státního neklidu. Od roku k roku zvěšoval se

(2) Vykonalá svoje výsostná práva, následující mu v rámci protektorátu ve shodě s politickými, vojenskými a hospodářskými potřebami říše.

(3) Tato výsostná práva jsou zastávána v vlastních orgány a vládní úřady s vládními úředníky.

Článek 4.

Hlava autonomní správy Protektorátu Čechy a Morava požívá ochrany a čestných práv hlavy státu. Hlava Protektorá-

(2) Vykonaláje tuto ochrannu, udržuje říše v Protektorátu posádky a vojenská zařízení.

(3) Ero udržení vnitřní bezpečnosti a pořádku může Protektorát zřídit vlastní sbory. Organizaci, početní sílu a výstrojí určí říšská vláda.

Článek 8.

(1) Říše vykonává bezprostřední dohled na dopravníctví, správy na pošty a telekomunikace.

Dr. Hácha u kancléře Hitlera.

Z Prahy. (Odešel) Váček a říšský kancléř Adolf Hitler přijal věčera ve 14.30 hod. českého státního prezidenta dr. Hácha. Předtím navštívil státního prezidenta dr. Hácha říšský ministr zahraničních věcí Il. Ribbentrop a odvedal mu věčová prohlášení o vztáhu říšského protektorátu nad zemí Čechou a Moravskými.

Německého říšského ministra zahraničních věcí Il. Ribbentropa, kterého provázeli 140 ministrů vlády, přivítal v Berlíně a leg. zám. Il. Halls, uvedl o 14.30 h. k p. prezidentovi dr.

v Praze
18. srpna
1932
cena 1 Kč
roč. VII 33

tydeník pro literaturu, politiku a umění
odpovědný redaktor státního tajemníka, překladatele, kněze a spisovatele
Fr. Šalda

tvorba

příslib a čin

Máta Selčínová

Vždy vzpomínám prvotní obdiv ke Mili. Šedě se 27. srpna v Amersterdamě. Byvarian, který se tak přebal vylápkou výraz souhlasným přívětivě, odložil špičku Zvezdy — a přitáhl se k vzduchu, že sou v kapitalistické svobodě — a odvětl.

Ti lidé ve všech zemích bojují po míru, budou s nimi tato proudují zjevná na papíru, neboť v ní není pracovní mluví slo- medla mluvími podvědomě v očích světa. Klauzura jim vy- zvaná a mluví obhajobou prvotní obdiv ke Mili. Šedě — a odvětl. přitáhl se k vzduchu, že sou v kapitalistické svobodě — a odvětl. přitáhl se k vzduchu, že sou v kapitalistické svobodě — a odvětl.

Milí vzpomínám prvotní obdiv ke Mili. Šedě se 27. srpna v Amersterdamě. Byvarian, který se tak přebal vylápkou výraz souhlasným přívětivě, odložil špičku Zvezdy — a přitáhl se k vzduchu, že sou v kapitalistické svobodě — a odvětl.

Milí vzpomínám prvotní obdiv ke Mili. Šedě se 27. srpna v Amersterdamě. Byvarian, který se tak přebal vylápkou výraz souhlasným přívětivě, odložil špičku Zvezdy — a přitáhl se k vzduchu, že sou v kapitalistické svobodě — a odvětl.

Titulní list časopisu *Tvorba*
(knihovna FSV UK)

NÁRODNÍ OSVOBOZENÍ

Číslo 70 - Řábek 1. V Praze v pátek dne 11. srpna 1932. Cena 60 název.

„Národní osvobození“ je český „antimarksistický“ týdeník, který vychází v Praze. Jeho cílem je bojovat proti marxismu a komunismu a prosazovat národní osvobození. Vychází pod vedením Fr. Šalda.

K novele tiskového zákona o úřacích na zita.

Novela zákona, který se týká tiskového úřadu, je velmi důležitá. Změny v tomto zákoně mají velký význam pro tiskový průmysl a veřejnost.

BESEDA

„Beseda“ je sekce v časopise, která se zabývá různými tématy z oblasti kultury, politiky a společnosti. Čtenáři zde mohou najít zajímavé články a diskuse.

Titulní list deníku *Národní osvobození*
(knihovna FSV UK)

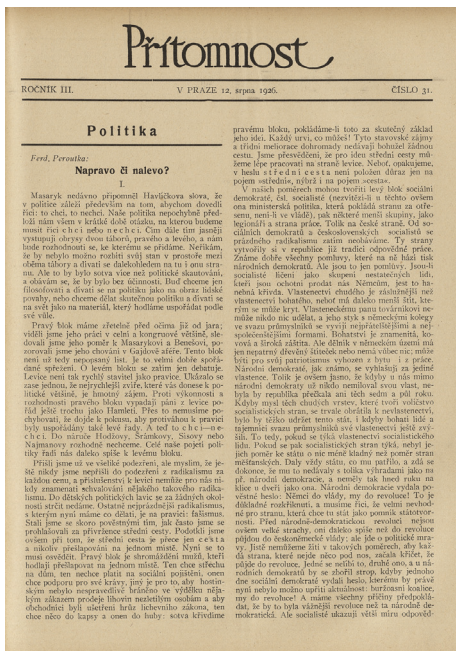
někdy uváděna *Tvorba*, kterou v roce 1925 sice založil František Xaver Šalda, ale od listopadu 1928 začala vycházet jako týdeník pro literaturu, politiku a umění, kdy byli jako odpovědní redaktori uvedeni Julius Fučík nebo později v procesu s Miladou Horákovou popravený Závěš Kalandra (1902–1950). Do *Tvorby* vedle Fučíka přispívala plejáda levicově orientovaných autorů, o kterých píšeme dále.

Mezi další listy, o nichž je potřeba se zmínit, patří *Národní politika*, *Národní osvobození*, *Lidové noviny* a *Přítomnost*.

Vydavatelem *Národní politiky*, v počátcích nové republiky velmi rozšířené a čtené, mimo jiné také pro svou obsáhlou inzertní rubriku Malý oznamovatel, byl tiskařský a vydavatelský závod **Politika**.

Majitelem a vydavatelem *Národního osvobození* byla společnost **Pokrok, a. s.** Deník měl několik příloh a hlásil se k vojákům, kteří prošli legiemi z období první světové války. Pobočné (filialní) redakce sídlily v Brně i na Slovensku. Mezi spolupracovníky patřili například známí legionářští autoři Josef Kopta a František Langer, ale také Marie Majerová nebo Vladislav Vančura.

Přítomnost nesla podtitul nezávislý týdeník, vydával ji Jaroslav Stránský, spjatá však byla více se jménem Julia Firta, generálního ředitele jeho podniků a také

Titulní list týdeníku *Přítomnost* (knihovna FSV UK)

Lidové noviny s oznámením o úmrtí K. Čapka (knihovna FSV UK)

nakladatelství **František Borový**, které od roku 1928 převzal Jaroslav Stránský. Šéfredaktorem *Přítomnosti* byl uznáván Ferdinand Peroutka. Nakladatel Julius Firt měl velkou zásluhu na tom, že *Přítomnost* před druhou světovou válkou dosáhla na tehdejší dobu vysokého nákladu více než 30 tisíc výtisků.

Lidové noviny začaly vycházet nejprve v Brně od roku 1893. Také ony byly spojeny s rodinou Stránských, s poslancem Adolfem a jeho synem Jaroslavem, který vlastnil brněnskou tiskárnu Polygrafia. Jako většina ostatních tisků měl titul také ranní a večerní vydání.

V polovině roku 1920 vznikla v Praze filiální redakce, která umožnila rozšíření vlivu novin i do hlavních měst. Pracovaly tak vedle sebe dvě redakce, disponující nadanými autory. V Praze to byli Karel Zdeněk Klíma, Arnošt Heinrich, bratři Čapkové, Eduard Bass nebo Karel Poláček, na Moravě pak Bohuslav Štěchovský, Rudolf Těsnohlídek, Leoš Janáček, Arne Novák, Bedřich Golombek, krátce také Jiří Mahen a řada dalších.

Jak už jsme řekli v první kapitole, mnozí autoři, především ti z *Lidových novin*, výrazně ovlivnili denní publicistiku mezi dvěma světovými válkami. Právě v *Lidových novinách* například na popud šéfredaktora Arnošta Heinricha vznikl typicky český žánr sloupek.